

Fix, Ulla (ed.) (2005). *Hörfilm. Bildkompensation durch Sprache* [Sesli Betimleme (İşitsel Film): Filmlerde Görselin Sözle Telafisi]. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 171 s. + 91 s. ek, ISBN 3 503 07932 7

Kitap tanıtımı/Book review

Nurhan BAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Almanca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, nurhan_f_bas@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2534-4371

Ulla Fix'in editörlüğünü yaptığı *Hörfilm. Bildkompensation durch Sprache* [Sesli Betimleme (İşitsel Film): Filmlerde Görselin Sözle Telafisi] başlıklı kitap bir pilot araştırmanın ürünüdür ve *Philologische Studien und Quellen* [Filoloji Araştırmaları ve Kaynakları] dizisinde yayımlanmıştır. Bu kitap sesli betimleme konusunda gerçekleştirilen ilk kapsamlı çalışmalardandır. Ulla Fix'in yazdığı tanıtıcı giriş bölümü dışında kitap, dokuz yazarın kaleme aldığı sekiz makale ve oldukça ayrıntılı bir ekten oluşmaktadır. İki kısımdan meydana gelen bu ek, 91 sayfayla kitabın yaklaşık üçte birini kaplamaktadır. Birinci kısımda, incelenen filmin dört sayfalık sekans tutanağına, ikinci kısımda ise çekim analizleriyle birlikte transkripsiyonu gösteren bir tabloya yer verilmiştir.

Almanca alan literatüründe, Türkçede ancak tek tük karşılaştığımız *işitsel film* (Hörfilm) belirtimine rastlamaktayız. İşitsel film yani sesli betimlenmiş film, normal filmlere ek olarak kör ve görme engellilerin filmlere erişimlerini sağlamak için görsel öğelerin anlatıldığı bir sesli betimleme içermektedir. Sesli betimleme; filmdeki *boşluklara* ya da önemli konuşma ve ses efektlerinin bulunmadığı aralıklara dış ses olarak eklenir ve film kurgusunun anlaşılması açısından önemli olan görsel bilgileri aktarır.

İşitsel filmler bazen sadece işitsel düzgüden ibaret olabilir, örneğin GETEM'in¹ kör ve görme engellilere sunduğu filmlerin mp3 formatındaki ses kayıtları gibi². Türkiye'de belirtim olarak *sesli betimleme* terimi yerleşmiştir.

Bu kitap henüz Türkçeye çevrilmemiştir³ ancak, Türkiye'de de ürünlerin sesli betimlemesine talep hızla artmakta ve engelsiz erişimin güçlendirilmesi için bu alanda araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır⁴. Durum böyle olunca bu alana ilişkin Almanca bir temel kaynağı ayrıntılı bir incelemeyle tanıtmak yerinde bulunmuştur. Türkiye'de engelsiz erişim konusunda çığır açıcı bir gelişme ise Resmî Gazete'de 11 Ekim 2019 tarihinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 'Sağlıkların, İşitme ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in yayımlanmasıdır. Bu düzenlemeyle, medya hizmet sağlayıcılarına yayın süresi toplamında belli bir oranda erişilebilir medya sunma konusunda yasal zorunluluk getirilmiştir (RTÜK, 2019).

Film, karmaşık ve farklı gösterge dizgelerini iç içe kullanan bir *metin türü* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda izleyicilerin başka bir deyişle alımlayıcıların da farklı kodlara dayalı bir çokdilliliğe sahip olması şarttır. Bu kodlara beden diline ilişkin kodlar, ekranda gösterilen yazılı metinlerin tipografisi, kamera çekim türleri vs. örnek verilebilir. Araştırmanın çıkış noktası, gören alımlayıcıların görsel, dilsel ve işitsel öğelerin bir karışımı olarak deneyimledikleri bir filme, sesli betimlemeyle, görmeyenlerin erişimlerinin nasıl sağlandığını ortaya çıkarmaktır. Zira sesli betimlemede görsel düzgüdeki bilgiler sözlere dökülerek sadece işitsel düzgüden aktarılmaktadır; görsel-ışitsel metin böylece işitsel düzğüye indirgenmektedir. Altyazı çevirisi alanından esinlenerek, sesli betimlemenin bir tür *akustik altyazı* işlevi gördüğü söylenebilir.

Araştırmada, farklı gösterge kodlarının iç içe kullanımı, tek bir filmin sesli betimlemesinin değişik bilim dallarının bakış açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Buradaki metodolojik temel ilke, yazarların sesli betimlemeyi kendi bilim dallarından yola çıkarak ve bu alanlara özgü yöntemlerle çözümlenmeleri olmuştur. Bu çözümlenelerde tutarlı bir şekilde, görsellerin yerini tutan betimlemelerin ekrandaki görsel aktarımı gerçekten telafi edip etmediği sorusuna cevap aranmıştır.

¹ GETEM, açık adıyla Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı, görme engellilere hizmet vermek amacıyla 2006 yılında Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur ve elektronik kütüphane ile teknoloji laboratuvarı kısımlarından oluşmaktadır.

² DVD'lerde de betimlemeli film sadece işitsel düzğüyle sunulabilmektedir, örneğin *Kış Uykusu*'nun Almanca sesli betimlemesinde olduğu gibi (Winterschlafl).

³ Bu kitabın Anna Seiffert tarafından kaleme alınan *Räumliches Hören* başlıklı bölümü çeviri aşamasında bulunmaktadır.

⁴ Türkiye'de engelsiz erişim konusunda çığır açıcı bir gelişme ise Resmî Gazete'de 11 Ekim 2019 tarihinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun 'Sağlıkların, İşitme ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in yayımlanmasıdır. Bu düzenlemeyle, medya hizmet sağlayıcılarına yayın süresi toplamında belli bir oranda erişilebilir medya sunma konusunda yasal zorunluluk getirilmiştir (RTÜK, 2019).

Başka araştırmalarda kapsamlı bir bütünceden yola çıkılırken, bu çalışmada araştırma nesnesi sıradan bir kurmaca filmle sınırlı tutulmuştur. Örneğin Salway (2007) sesli betimleme metinlerinde sözcüklerin kullanım sıklığını 91 sesli betimleme üzerinde incelemiştir. Bu çalışmada ise sesli betimlemenin tipik özelliklerini aydınlatmak için 1970 yılından beri yayını süregelen Alman yapımı *Tatort* (Olay Yeri) polisiye dizisinin *Laura, mein Engel* (Laura, meleğim) bölümü tercih edilmiştir. Buradaki amaç olağan bir sesli betimleme metninin çok yönlü çözümlemesini yapmak olmuştur. Kitaptaki son makaleyi kaleme alan H.E. Jüngst dışında, tüm yazarlar polisiye dizisinin bu bölümünü irdelemiştir, hatta birçok yazıda aynı sekanslara gönderme yapılmıştır. Filmin ayrıntılı dökümü, makale yazarları için örnek bir altyapı teşkil etmiştir.

İlk makalenin yazarları Henrike Morgner ile Steffen Pappert *Laura, mein Engel* bölümünün dökümünü hazırlamışlardır. Bu döküm, sekans tutanağı, plan çözümlemesi ve transkripsiyon tablosundan meydana gelmektedir. Önce Morgner tarafından ekin ilk kısmında sunulan sekans tutanağı hazırlanmıştır. Bu tutanakta, zaman kodu⁵ belirtilerek sekanslarda geçen mekân ve olaylar hakkında kısa bilgiler verilmektedir. İkinci kısımdaki plan çözümlemesi bu sekans tutanağı temel alınarak üretilmiştir. Transkripsiyon ise Pappert tarafından yapılmıştır. Plan çözümlemesi ve transkripsiyon tablosunda, film ve sesli betimlemenin, sekiz başlık altında yazılı dökümü sunulmuştur. Bu başlıkların konusu şöyledir: görsel, süre, görsel betimleme, çekim uzaklığı, kamera hareketi, kameranın konumu, kamera açısı ve transkripsiyon. Transkripsiyon, film ile sesli betimlemenin işitsel düzgüsünün dökümünü kapsamaktadır. Burada saniye saniye figürlerin konuşmaları, sesli betimleme metni, müzik ve diğer ses efektleri yazıya dökülmüştür. Bu bilgiler sayesinde, filmin herhangi bir planının ne kadar sürdüğü, hangi teknikle çekim yapıldığı, neler konuşulduğu ve hangi seslerin duyulduğu ayrıntılı bir şekilde öğrenilebilmektedir. Ayrıca söz konusu plandaki görsel de ayrıntılı olarak betimlenip anlatılmıştır. Böylece bu görsel betimlemeyi sesli betimlemeyle de karşılaştırma imkânı doğmaktadır.

Morgner (ss. 13-8), sekans tutanağını ve plan çözümlemesini hangi ilkelere göre hazırladığını açıklamıştır. Bu konuda film çalışmalarının ölçütleri belirleyici olduğu gibi, örneğin film estetiği, dökümün ne işe yarayacağı ve okur dostu bir yaklaşımın izlenmesi de yazılı dökümü biçimlendirmiştir. Pappert (ss. 19-32) ürettiği transkripsiyonu konuşma araştırmalarının (*Alm. Gesprächsforschung*) sunduğu yöntemlerle açıklamıştır. Örneğin figürlerin konuşmaları, konuşma dili özelliğinin yansıtılması için küçük harflerle ve ölçünlü dilden sapmalarda fonetik söyleyişe olabildiğince yakın bir şekilde yazıya dökülmüştür; sesli betimleme ise yazı dilinin özelliklerini taşıdığından yazım kurallarına uygun olarak yazılmıştır. Pappert hangi ses olgularının (konuşma hızı, duraklar, vurgu, ses yüksekliği, fısıldama, gülme, öksürme, esneme vs.) yazıya geçirileceği konusunda orta yola karar verip Henne/Rehbock'un yaklaşımını tercih etmiştir.

⁵ Zaman kodu (İng. time code) dört tane iki basamaklı sayıdan oluşur (örn. 01:25:36:17) ve bir filmin tek tek karelerini tanımak ve numaralandırmak için kullanılır. Bu dökümde saat, dakika ve saniye gösterilmiştir. Saniyede kaçınca fotoğraf karesi olduğu gösterilmemiştir.

Hannelore Poethe'nin *Audiodeskription – Entstehung und Wesen einer Textsorte* (Sesli Betimleme – Bir Metin Türünün Oluşumu ve Nitelikleri) başlıklı makalesi (ss. 33-48) sesli betimleme konusuna giriş niteliği taşımaktadır. Poethe, sesli betimlenmiş filmin ne olduğu, neden filmlerin dinlendiği, ne kadar zamandır sesli betimlenmiş filmlerin var olduğu, sesli betimlemenin nasıl hazırlandığı gibi sorulara açıklık getirerek sesli betimleme hakkında genel bilgiler vermektedir. Toplumsal konulara değindikten sonra uygulamadan yola çıkarak bu metin türünün tabi olduğu kısıtlamalara ve ortaya çıkan zorluklara işaret etmektedir. Betimlemelerin, konuşmaların olmadığı yerlerde yapılması gerektiği sesli betimlemenin genel kuralıdır. Ancak konuşma ağırlıklı filmlerde betimleme yazarları bu kuralı da göz ardı etmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca sesli betimlemenin filmdeki konuşmaların önüne geçmemesi şarttır. Aslında betimlemelerin filmin tamamen sessiz kısımlarında yapılması istenmekte fakat böyle bir şey gerçekçi görünmemektedir. Poethe, sesli betimlemenin filmle yakın metinlerarası ilişkisine atıfta bulunup bu metin türünün şematik özelliklerini ele almıştır. Sesli betimleme filmle birlikte eş zamanlı olarak sunulduğundan betimleme kısıtlı bir sürede aktarılmak durumundadır. Bu özellik, dili ekonomik ve etkin kullanmaya zorlamaktadır. Kolay anlaşılacak basit tümceler tercih edilmektedir, bazen de eksiltili tümceler. *Laura garda, altın yüzüklü parmaklı veya kıyafetlerle dolup taşan bir bavul* örneklerinde olduğu gibi görseldeki öğeleri nitelemek için farklı dil bilgisel olanaklardan yararlanılmaktadır. Yoğunlaştırılmış, canlı ve yansız ifadelerle görsel öğelerin alımlayıcıların zihninde canlandırılmasına çalışılmaktadır. Burada sıkça birleşik kelime, sıfat ve zarf kullanımı görülmektedir. Hızlı sahne değişimleri, geçmişe dönüşler, hayaller vb. konuları işleyen çekim planlarının yapısı da söz dizimindeki bilgi yapılandırmasına ayrı bir önem yüklemektedir. Örneğin tam tümcelerden ziyade eksiltili yapılar mekân değişimine daha belirgin bir şekilde işaret etmektedir. Bu örnekler de bir sonraki makalenin konusuna geçişi hazırlamaktadır.

Kim Kluckhohn, *Informationsstrukturierung als Kompensationsstrategie – Audiodeskription und Syntax* (Telafi Stratejisi Olarak Bilgi Yapılanışı – Sesli Betimleme ve Söz Dizimi) adlı makalesinde (ss. 49-65) betimleme tümcelerinin, bu metin türünden beklentilerin karşılanması için nasıl yapılandırıldığını incelemiştir. Sesli betimlemede bilgi aktarımının iyileştirilmesine katkıda bulunabilecek üç olgu irdelenmiştir: bilgi yapısı, bir ögenin söylemde ilk kez konulaştırıldığında ve yinelemede belirliliğin işlevi ve dinleyicilerin alımlamasını yönlendiren bir araç olarak söz dizimi. Bilgi yapısı Vallduví'de (1992) önerilen üçlü bilgi yapısı modeliyle ele almıştır (s. 51). Bilgi yapısı çalışmalarındaki diğer yaklaşımlardan (*theme – rheme, topic – comment*) farklı olarak Vallduví'ye göre tümcenin bilgi yapısı *link* (bağlantı), *focus* (odak) ve *tail* (ekleni) bileşenlerini içermektedir⁶. Vallduví'ye göre bir tümce bir önerme içermekle kalmamakta, aynı zamanda bilginin yapılanmasına ilişkin yönergeler de barındırmaktadır. Her yönerge,

⁶ Kluckhohn'un çalışmasında Vallduví (1992)'nin modeli kuramsal altyapı oluşturduğundan *bağlantı, odak ve ekleni* belirtilmeleri tercih edilmiştir, başka çalışmalarda *theme* yerine *konu* ya da *izlek* belirtilmelerine yer verilmektedir.

tümcenin hangi bölümünün yeni bilgiye işaret ettiğini ve bu bilginin dinleyicinin bilgi belleğine nasıl yerleştirileceğini göstermektedir. Tümcenin odak bölümü, bilgi belleğine eklenecek olan yeni bilgiyi temsil etmekte, bağlantı bölümü ise daha önce geçen ve bilinen yani eski bilgiyi temsil etmektedir. Sesli betimlemedeki zaman kısıtlılığı düşünüldüğünde bağlantı-odak yapısı öncelikli olacaktır; zira bu durumda dinleyici zihninde belirli bir bilgi kaydını etkinleştirip yeni bilgiyi buraya eklemeye yönlendirilmektedir. Söylemde yineleme ele alınırken filmde geçen konuşma ve ses efektleri de dikkate alınmıştır. Ses efektleriyle verilen bir bilgi, daha sonra söylemde dile getirilerek yinlendiğinde belirlilik özelliği göstermektedir. Zira artık bu bilgi birimi eski bilgidir. Örneğin daha önce fotoğraf çekme sesleri duyulduğundan betimlemede kişi belirsiz ad öbeği ile *bir fotoğrafçı* olarak değil de belirli ad öbeği ile *fotoğrafçı* olarak ifade edilmiştir. Zamanın kısıtlı ya da uygun oluşu da söz dizimi üzerinde etkili olmuştur. Örneğin sahne değişimlerinde birçok bilgiyi bir anda aktarma zorunluluğundan normal söz dizimden farklı bir diziliş ortaya çıkmıştır.

Anja Seiffert, *Räumliches Hören* (Mekân ile ilgili İşitme - Uzamsal İşitme) başlığını taşıyan makalesinde (ss. 67-86); dilsel bilgilerin nasıl zihinsel bir imge oluşturabildiğini ve bu şekilde oluşturulan zihinsel imgelerin hangi ölçüde filmin algılanabilen görsellerini karşıladığını ele almaktadır. Ancak, algılanabilen görsellerin *eksiksiz* bir şekilde sözel aktarımının mümkün görülmediği belirtilerek baştan bu alandaki sınırlılık teslim edilmiştir.

Dilsel metinlerle görsellerin alımlanmasının farklı işlediğine işaret edilmektedir. Bu durumda dilsel metnin çizgiselliğine rağmen görsel tasarımlar nasıl oluşabilmektedir? Yazar bu konuya bilgi temsillerine ilişkin şemaya dayalı konseptlerle yaklaşmıştır. Şemaya dayalı tüm konseptlerin temelinde dilsel ifadelerin alımlanışında dinleyici tarafından ifadenin devamı hakkında beklentilerin (yorum) yaratıldığı düşüncesi yatmaktadır. Ayrıca, açıkça belirtilmeyen öğeler çıkarım yoluyla bulunabilmektedir (re-konstrüksiyon). Başka bir deyişle, şemalar bir şeylerin tipik örneklerine ilişkin standart bilgileri içermektedir. Metnin alımlanmasında bu bilgiler çağrılmakta ve etkin hâle gelmektedir. Görselde standart bilgilere uymayan öğeler sunulduğunda ise betimlemenin devamında verilen ek bilgiler zihindeki tasarımı geliştirip tamamlayabilmektedir. Şemaların bilgi birimlerinde dile ve konuya ilişkin bilgi, bireysel-epizodik ve konvansiyonel bilgi ama özellikle de önermesel-dilsel, görsel-analog, duyuşal ya da olfaktorik bilgi bulunabilmektedir. Örtük bilgilerin çıkarım sürecinde mutlaka alımlayıcının motivasyon ve ilgisi belirleyicidir. Seiffert, filmde sık sık gösterilen iki mekâna ilişkin betimlemeleri inceleyip bu mekânların görme engellilerin zihninde hangi ölçüde canlandırılabileceğini ortaya koymuştur. Uygun şemaların etkinleştirilebilmesi uğruna bazen nesnel bir betimlemeden uzaklaşılabilceği yaklaşımı savunulmuştur.

Katrin Hämmer, *Personenkennzeichnungen in Audiodeskriptionen* (Sesli Betimlemede Kişilerin Adlandırılması) başlıklı makalesinde (ss. 87-98) filmde oynayan kişilerin nasıl betimlendiklerini incelemiştir. Görme engelli izleyicilerin filmin kurgusunu anlayabilmeleri için betimlemede kişilerin belirtilmesi ve duydukları sesi film karakteriyle

özdeşleştirebilmelerini sağlamak gerekmektedir. Diğer bir husus ise betimlemelerle görme engelli kişilerin film karakterlerini zihinlerinde canlandırmalarıdır.

Sesli betimlemede en sık başvurulan yöntem, kısa olmasından dolayı karakterlerin adlarıyla belirtilmesidir. Ancak, burada da farklılık görülmektedir. Kişiler adlarıyla, ad ve soyadlarıyla, sadece soyadlarıyla ve hitap sözü ve soyadıyla belirtilmektedir. Adları söylenmeyen kişiler de meslekleri ya da yaptıkları işleriyle anlatılabilmektedir. Karakterler ismi geçmediği sürece dış görünüşleriyle betimlenmektedirler. Bu bağlamda boy pos, yüz hatları ve yüz ifadeleri, yaş, saç ve göz rengi, saç biçimi, sakal, dudak ve burun şekline ilişkin bilgilere yer verilebildiği gibi kişilerin giysi ve eşyaları da anlatılabilmektedir. Bir filmde çok fazla kişi oynayabileceğinden betimlenecek kişiler arasından tercih yapılmaktadır. Sesli betimlemenin kısıtlı bir metin türü oluşundan dolayı tüm kişilerin betimlemesi yapılamamaktadır.

Gabriele Yos, *Verknüpfungen von Audiodeskription und Filmdialog* (Sesli Betimlemeyle Film Diyalogunun Bağları) adlı makalesinde (ss. 99-116) betimlemeyle konuşmaların nasıl birbiriyle bağlandığını ele almıştır. Görme engelliler konuşmaları takip etse de bunlara eşlik eden beden dili göstergelerinden yoksundurlar. Konuşmaları yorumlayabilmek için jest ve mimik vb. sözel olmayan kodlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgilerin kendilerine anlatılması gerekmektedir. Bundan dolayı Yos, betimlemecinin görevini nesir türündeki anlatıcının görevine benzetmektedir. Yazar beden dili öğelerinin aktarımında iki olanağa işaret etmiştir: Birinci yol jest ve mimiklerin ayrıntılı ve yansız bir şekilde betimlenmesidir, ancak bu zaman alıcıdır. İkinci yolda jest ve mimikler betimleme yazarının yorumuyla aktarılmaktadır. Böylece bir kısaltma sağlansa da hazır bir yorum sunulduğundan görme engelli izleyicilerin alımlamaları yönlendirilmiş olmaktadır.

Fix ve Morgner'in makaleleri *Narration im Hörfilm* (İşitsel Filmde Anlatı) başlığını taşımakta ve bu yazıda kurmaca bir filmin bir anlatı teşkil ettiğinden hareket edilmektedir. Ulla Fix (ss. 117-129) sesli betimlemenin anlatı yönünü irdelemiştir. Anlatı/narrasyon bu bağlamda edebî ya da türlerin üstünde bir süper yapı olarak görülür. Anlatı, gerçeği yansıtmaya yanlısamasını yaratsa da, anlatıyı bilgi aktaran türlerden farklı kılan yönü, anlatıda gerçeğin öznel bir perspektiften yansıtılmasıdır. Kurmaca film anlatı olarak kabul edilince bir sonraki adım sesli betimleme yazarının hangi anlatı bakış açısını benimsemesi gerektiği tartışmasına gitmiştir. Betimlemecinin, görselleri gözlemci bakış açısıyla ifade etmesi beklenmektedir. Onun, betimlemeyi kendi yorumunu katmadan yansız bir şekilde yapması gerektiği vurgulanmaktadır. Sesli betimleme kurumları da bu konuda hemfikirler⁷. Sesli betimleme yazarının aktarımını tanrısal bakış açısıyla gerçekleştirmesi filmin perspektifine sonradan yapılan bir müdahale olarak görülmekte, kaynak filme ek bir perspektif getirdiği dile getirilmektedir. Ele alınan bir olgu da heyecan yaratmak için polisiye türünde bilginin geciktirilerek verilmesidir. Sesli betimleme filmin

⁷ <http://hoerfilmev.org/index.php?id=212> (erişim tarihi 10.07.2019)

görselinin yerine geçen, filmi kaynak metin olarak destekleyen ve tamamlayan ikincil bir metin olarak kabul edilmektedir.

Henrike Morgner (ss. 129-134) görsellerin izleyici üzerinde ne gibi bir etki yarattığını ve görsellerin nasıl bir şeyler anlattığını film çalışmaları bakış açısından ele almıştır. Morgner çekim tekniklerinin izleyici üzerindeki etkilerini örneklerle açıklamıştır. Örneğin yavaş bir zoom hareketiyle bir nesneyi yakınlaştırma o nesnenin önemli olduğunu anlatırken, hızla bir zoom ile uçuşunun gösterilmesi endişe ya da şok etkisi yaratabilmektedir. Morgner (ss. 134-9) filmin gösterge kodlarında anlatının öznelliğini aramış ve *Laura, meleğim* bölümünün çözümlenmesinde olağandışı çekim tekniklerinden yararlanılmadığı ve şaşırtıcı öğelerin yer almadığını tespit etmiştir. Buna rağmen görseller çeşitli anlatı unsurları içermektedir.

Bir filmde görselliğin baskın olduğu düşüncesinden yola çıkıldığında görsellerin, anlatı sürecinde ve heyecan yaratılmasında etkili olması beklenebilir. Ancak incelenen örnekte görseller heyecan oluşumuna pek katkıda bulunmamıştır. Buna karşın kamera kullanımında öznel perspektife ilişkin örnekler de sunulmuştur. Sonuç olarak anlatı/narrasyon, filmin biçimsel öğelerinden çok içeriğinden, başka bir deyişle bilgi aktarımından destek görmüştür (ss. 10, 149, 150). Kurmaca film özerk bir metin olarak görülmektedir. Bu durumda ikincil sayılan sesli betimleme metniyle filme *müdahale* etmekten geri durulacaktır (s. 150).

Heike Elisabeth Jüngst, *Das Bild des Fremden hörbar machen - Vorschläge zur Behandlung von Kulturspezifika im Hörfilm* (Yabancı Görseli İşitilebilir Kılmak - İşitsel Filmde Kültürel Öğelerin İncelenmesine İlişkin Öneriler) başlıklı makalesinde yabancı filmlerdeki kültürel görsellerin hangi stratejilerle anlatılabileceğini çeviribilimden yola çıkarak ele almıştır. Materyal olarak, animeler çocuklar tarafından çok sevildiğinden Almanca seslendirmesi yapılan iki Japon çizgi film dizisi tercih edilmiş ve *Detective Conan* ve *Hamatro* dizilerinden birer bölüm seçilmiştir. Burada yazara yöneltilebilecek eleştiri, yabancı kültüre ilişkin bir filmin mevcut bir sesli betimlemesini ele almayı söz konusu dizilerin *Mord mit Blitzlicht* ve *Die Heiratskandidaten* bölümlerinde geçen Japon kültürüne özgü öğeleri üzerinde durmasıdır. Böylece yazar kültürler arası sesli betimlemeyi tartışmıştır.

İncelemesinde Jüngst Skopos Kuramını uygular. Bu kurama göre çevirmenin aldığı kararlarda, çevirinin amacı ve erek kültürdeki işlevi belirleyici olmaktadır. Yazar, söz konusu sesli betimlemeyle görme engelli alımlayıcıların bu filmlerle ilgili konuşmalara katılabilmelerini amaçlamaktadır. Betimleme metninin en önemli amacı yani skoposu, görme engelli çocukların da filmleri görenlerle olabildiğince aynı duygularla izleyebilmeleridir. Jüngst yöntem konusunda yerlileştirme (*Alm. Einbürgerung*) ve yabancılaştırmaya değinip anime meraklılarının yerlileştirmeyi reddettiklerini ifade etmektedir. Elbette yöntem konusunda mevcut Almanca seslendirme de belirleyicidir. Ayrıca Delabastita'dan alıntılıdığı antik hitabet sanatına dayanan stratejiler (*repetitio, adiectio, detractio, transmutatio ve substitutio*) tartışılır. Değinilen ilginç bir nokta ise anlamayı desteklemek için sesli betimleme metni dışında materyallere işaret

edilmesidir, örneğin görme engelli çocukları, dizilerle ilgili yumuşak plastikten üretilmiş figürlerden yararlandırmak ya da el işi etkinliklerinde çevrenin de yardımıyla bazı yabancı nesnelere üretmeye çalışmak gibi.

Özetle, bu öncü betimleyici çalışma sesli betimlemeyi farklı disiplinlerin bakış açısından çok yönlü olarak irdelemiştir. Dolayısıyla çözümlemeler; morfolojik-sentaktik ve leksikolojik-semantik açıdan olduğu gibi konuşma araştırmaları, film araştırmaları, anlatı kuramı, bilgi yapısı çalışmaları, çeviribilim ve kültür çalışmaları açısından yapılmıştır. Ek bölümde, inceleme konusu olan *Tatort* (Olay Yeri) polisiye dizisinin *Laura, mein Engel* (Laura, meleğim) bölümünün ayrıntılı dökümünün sunulması hem araştırmacılar hem de okurlar için büyük bir kolaylık sağlamıştır. Böylece her an filmle ilgili veriler incelenebilmektedir. Sonuç olarak, bu kitabın incelenmesiyle, sesli betimlemeyi etraflıca irdeleyen titiz bir çalışmanın araştırmacılara fikir vermesi ve ülkemizdeki engelsiz erişimin desteklenmesinin önemi vurgulanmak istenmiştir.

Kaynakça

- Fix, U. (2002). Hörfilm. Bildkompensation durch Sprache. Vorstellung eines Projekts. In Christiane Maaß, Sabine Schrader (Hrsg.) „Viele Sprachen lernen ... ein notwendiges Uebel“? Chancen und Probleme der Mehrsprachigkeit. Leipzig, 241-254.
- Hörfilm e.V. (n.d.). Wirkommen bei Hörfilm e. V. *Hörfilm e. V.* <http://hoerfilmev.org/index.php?id=212>
- RTÜK. (2019). Sağırın, İşitme ve Görme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin İyileştirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (11 Ekim 2019/ 30915 tarih/sayılı) Resmî Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/10/20191011-15.htm> (11.01.2020)
- Salway, A. (2007). A Corpus-based analysis of the language of audio description. J. Diaz Cintas, P. Orero & A. Remael (Eds.), *Media for all: Subtitling for the deaf, audio description and sign language* (ss. 151-174). Amsterdam: Rodopi.